

Mültecilik, Kent Hakkı, İzmir

Mete Hüsünbeyi*

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin son *Küresel Eğilimler* raporuna göre 2017 sonu itibarıyla her iki saniyede bir kişi, toplamda 68,5 milyon kişi yerinden edilmiş durumda. Bu insanların 25,4 milyonunu ülkelerindeki çatışmalar ve zulüm nedeniyle evlerini terk eden mülteciler oluşturmaktadır. Son 20 yılda mültecilerin yüzde 85'i gelişmekte olan ülkelerde bulunuyor.¹

Türkiye geçmişte mülteciler için transit ülke konumdayken bugün aynı zamanda hedef ülke haline de gelmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Türkiye'de 3,5 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli bulunuyor; 300 bin civarında da Suriyeli olmayan mülteci yaşıyor. İzmir'de kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 140 bin civarında.

Mültecilik

Mültecilik ve hakları 28 Temmuz 1951'de Cenevre'de imzalanmış Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'de tanımlanmıştır. 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne göre "mülteci" ırkı, dini, milliyeti, siyasi düşüncesi ve belirli bir gruba mensubiyetinden dolayı, zulüm görme tehdidinden ya da bu endişeden dolayı ülkesinden ayrılıp, başka ülkelere sığınma talebinde bulunan ve talebi kabul edilen kişidir. "Sığınmacı", yukarıdaki gerekçelerden dolayı mültecilik başvurusunun sonucunu bekleyenler için kullanılmaktadır.²

Türkiye'de mültecilik hakkı yalnız Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerden gelenler için tanınmaktadır. 4 Nisan 2013'te kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle" ülkesinden ayrılanlara "mülteci" denilirken (Madde 61); "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle" ülkesinden ayrılanlar için "sığınmacı" karşılığı olarak "şartlı mülteci" ifadesi kullanılmaktadır (Madde 62).³

YUKK, Suriye dışından gelenler için düzenlenmişken, Suriye'den gelenler bu kanunun 91. maddesine dayanılarak 13 Ekim 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne bağlıdır. Diğer bir deyişle, Suriye dışından gelenler uluslararası koruma, Suriye'den gelenler geçici koruma kapsamındadır. Geçici koruma,

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akım döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan yabancılar sağlanan koruma

olarak tanımlanmıştır (Madde 3).⁴

Suriyeliler için birçok kavram ("geçici eğitim merkezi", "geçici barınma merkezi", "geçici kimlik kartı" vb.) "geçici" olarak kullanılmaktadır. 2011'den beri Türkiye'de bulunan bu insanlar için geçicilik konumunun hâlâ sürmesi tartışmalı bir konudur. Ülkelerin yasalarının zulüm tehlikesi nedeniyle kendi ülkesinden ayrılanlara mülteci statüsü vermemesi, onların mülteci olmadıkları anlamına gelmez. Zira onları mülteci kılan, sığındıkları ülkelerin yasaları değil içinde buldukları zorunlu koşullardır.

* Konak Kent Konseyi Mülteci Meclisi

1 *Global Trends Forced Displacement in 2017* (Cenevre: UNHCR, 2018), 2, <http://www.unhcr.org/5b27be547>, erişim tarihi 13 Kasım 2018.

2 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, http://www.goc.gov.tr/icerik6/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641_icerik, erişim tarihi 13 Kasım 2018.

3 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, http://www.goc.gov.tr/icerik6/yukk_327_328_329_icerik, erişim tarihi 13 Kasım 2018.

4 Geçici Koruma Yönetmeliği, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma-yonetmeliği_333_336_1473_icerik, erişim tarihi 13 Kasım 2018.

Kent Hakkı

“Hak, kısaca, kişilere *hukuk düzenince* tanınmış yetki olarak tanımlanabilir,” diyor Rona Aybay ve ekliyor: “Tanınmış olan hakların eylemli olarak (fiilen) kullanılabilmesine olanak veren ve olabildiğince kusursuz işleyen bir toplum düzeninin de devletçe sağlanması gerekir.” İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ne göre herkesin “nerede olursa olsun hukuk kişiliğinin tanınması hakkı” vardır (Madde 6). Bu hüküm “insan hakları” kavramının coğrafi alanlardan, devlet sınırlarından bağımsız, “evrensel” niteliğini gösteren bir ilkedir.⁵ Beyannamenin 14. maddesi de herkese zulüm karşısında başka ülkelerden mülteci olarak kabul talep etmek ve bu ülkelere mülteci muamelesi görmek hakkını tanıır.

Kent kuramcısı Henri Lefebvre, kent hakkı ile temel olarak bir kentte ikamet eden herkesin, ulus devlet düzeyinde vatandaş olsun ya da olmasın, o kent üzerinde hakkı olduğunun altını çizmiştir. Lefebvre’ye göre bu hak iki şekilde gündeme gelir: Söz konusu mekân kullanma hakkı ve kent ile ilgili karar süreçlerinde söz sahibi olma hakkı. Bir diğer kent kuramcısı David Harvey mültecilerin kentin vazgeçilmez bir parçası olduğunu belirtmiştir.⁶

Bu yaklaşımlar uluslararası anlaşma, sözleşme ve beyannamelerde de karşılığını bulmuştur. Avrupa Kentte İnsan Haklarının Korunması Sözleşmesi, ilk maddesinde kenti “içinde yaşayanların tümüne ait kolektif bir mekân” olarak tanımlamaktadır.⁷ 2005’te Porto Alegre’deki Dünya Sosyal Forumu’nda kabul edilen Dünya Kent Hakkı Şartı, kent sakinlerini “kalıcı ya da geçici olarak kentte ikamet eden tüm insanlar” olarak tanımlar. Şart, kentte yaşayan hassas, kırılğan gruplara yönelik önlem alınmasını ve uygulanmasını öngörmektedir. Kent hakkı,

çocuklar, kadınlar, yaşlılar, yoksul ve düşük gelirli, evsizler, engelliler, etnik azınlıklar, göçmen ve mülteciler, yerlerinden edilmişler gibi savunmasız grupları da ayrımcılık yapmadan kapsayacak şekilde tüm sakinlerin kentin olanaklarına eşit erişimi, yerel yönetime demokratik katılımlarının teşviği, temel hak ve özgürlüklerin yaygınlaştırılmaları ve güçlendirilmeleri

olarak tanımlanır.⁸

Kent hakkının kapsamının genişliği yasalarımızda da yer almaktadır. 3 Temmuz 2005 tarihli Belediye Kanunu’nun “Hemşehri hukuku” başlıklı 13. maddesine göre:

Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. [...] Belediye, hemşehri arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar.⁹

Oysa 3 Nisan 1930 tarihli Belediye Kanunu’nun aynı maddesi şu tarifi yapmaktaydı: “Her Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşehrisidir.” Görüldüğü gibi 1930’daki hemşehri tanımında “Türklük” ve “yerlilik” yer alırken 2005’te yenilenen halinde “herkes” ve “ikamet edilen yer” esas alınmıştır. Dolayısıyla hemşehri hukuku mültecileri de kapsamaktadır.

5 Rona Aybay, *İnsan Hakları Hukuku* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015), 3-4.

6 Bkz. Henri Lefebvre, *Şehir Hakkı*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2016); *Kentsel Devrim*, çev. Selim Sezer (İstanbul: Sel Yayıncılık 2013); *Mekânın Üretimi*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Sel Yayıncılık 2014); David Harvey, *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, çev. Ayşe Deniz Temiz (İstanbul: Metis Yayınları, 2013).

7 Bkz. UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights, *European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City* (Barcelona: United Cities and Local Governments, 2012), 10, <https://www.uclg-cisdp.org/en/right-to-the-city/european-charter>, erişim tarihi 13 Kasım 2018.

8 Cihan Uzunçarşılı Baysal, “Kent Hakkı”, *Türkiye’de Hak Temelli Sivil Toplum Örgütleri: Sorunlar ve Çözüm Arayışları* içinde, der. Özgür Gökmen (Ankara: STGM, 2011), 370.

9 Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, erişim tarihi 13 Kasım 2018.

Konak Kent Konseyi Mülteci Meclisi

Belediye Kanunu'na göre Kent Konseyi kent yaşamında kent vizyonunun ve hemşerilerin bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirir. Katılımcıları STÖ'lerin yanı sıra belediye, kamu temsilcileri, üniversiteler, siyasi partiler, muhtar temsilcilerinden oluşmakta; bütçesi ilgili yerel yönetim tarafından karşılanmaktadır.

Özellikle Suriyelilerin İzmir'de yoğunlaşmasıyla birlikte çok sayıda STÖ bir araya gelmiş; Mültecilerle Dayanışma Derneği'nin (Mülteci-Der) başvurusuyla, 2016'da, mültecilerin yaşadıkları ve karşılaştıkları sorunların çözümüne katkı sağlamak amacıyla Konak Kent Konseyi bünyesinde bir Mülteci Meclisi oluşturulmuştur.

Mülteci kadınlar, Mülteci Meclisi Kadınları ile birlikte Süslü Kadınlar Bisiklet Turu'nda, 2018

Mülteci Meclisi'nde çok sayıda yerel STÖ'nün yanı sıra özne olarak Suriyeli Mülteciler Dayanışma Derneği ve muhtarlar da bulunmaktadır. Meclis, ana amacını karşılıklı entegrasyon olarak belirlemiş ve bu yönde çalışmalarına çok yönlü olarak devam ederek çocuk, kadın ve spor çalışma grupları oluşturmuştur. Okula giden çocukların derslerine destek olmak için gönüllü velilik çalışması başlatılmıştır. TÖMER'le işbirliği yapılmış; mültecilere gönüllü olarak Türkçe öğretmenleri amacıyla 20 kişinin Yabancılar Türkçe Öğretme Kursu almaları sağlanmıştır. Mülteci kadınlarla beraber Konak Belediyespor Kadın Futbol Takımı maçları izlenmiş, Süslü Kadınlar Bisiklet Turu'na katılmış, Kentte İyilik Var çalışmalarına destek verilmiş, yaratıcı ev atölyesi çalışmaları yapılmıştır. Ortak kültürel çalışmalara önem verilmiş, mülteci şairler ile Türkiyeli şairler bir araya getirilerek ortak şiir ve müzik etkinlikleri düzenlenmiştir. Engelli mültecilerle engelli derneklerini buluşturarak engelli spor etkinliklerinin yapılmasına katkı sağlanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konak ve Karabağlar kent konseyleri ile 220 STÖ'nün ortak talebini olumlu karşılamış; Süt Kuzusu kampanyasına mülteci çocuklar da dahil edilmiştir. Açıkta ki bu alandaki çalışmalar merkezi yönetim, yerel yönetim ve STÖ işbirliğini gerekli kılmaktadır.

Mülteci Meclisi, çalışmalarını daha kurumsal kılmak ve sistematik hale getirmek amacıyla Basmane Kapılar bölgesinde bir iş hanını Mülteci Merkezi haline getirmiştir. Tadilat ve iç düzenlemelerin ardından kısa bir süre önce bu merkez çalışmaya başlamıştır. Tamamen gönüllü kaynaklarıyla tutulan binada mültecilere Türkçe kursu verilirken, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına da okuma yazma kursu verilmesi öngörülmüştür. Toplum Merkezi işlevi görecek bu oluşum, ayırım gözetmeden özellikle çocuk ve kadınlara hizmet vermeye başlamıştır. Merkezde hukuksal ve psikolojik destek için Kadın Danışma Birimi de oluşturulmuştur.